

CONCEPTE CU PRIVIRE LA CONSTITUȚIONALIZAREA PROCEDURII PENALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

CONCEPTS REGARDING THE CONSTITUTIONALISATION OF CRIMINAL PROCEDURE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Igor DOLEA, ORCID: 0000-0003-4094-6098
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.13:342.4(478)

e-mail: idolea.irp@gmail.com

Constituționalizarea procedurii penale constituie un subiect relativ nou pentru doctrina procesuală penală din Republica Moldova. De fapt, și în Franța, care se consideră țara de origine a conceptului, subiectul a început să se consolideze doar în anii 70 ai secolului trecut, după unele hotărâri ale Consiliului Constituțional francez și abordările doctrinale care au urmat. În termeni simpli, constituționalizarea este un proces de difuzare a principiilor constituționale în normele procesual penale. Procesul de constituționalizare este unul complex, pornind de la crearea jurisprudenței constituționale și încorporarea acesteia fie în normele procesuale penale, fie în practica judiciară. La rândul său, la crearea jurisprudenței constituționale piatra de temelie o constituie standardele internaționale, printre acestea numărându-se, în primul rând, cele ce derivă din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Chiar dacă în doctrina națională sau jurisprudența Curții Constituționale termenul de constituționalizare nu a fost frecvent utilizat, la o retrospectivă sumară, se observă conturarea a două concepte de constituționalizare a dreptului. Respectiv, conceptele apărute concomitent reprezintă produsul influenței a două modele consolidate în sistemele de drept.

Primul concept derivă din teoria controlului judiciar al constituționalității legilor (*judicial review*) realizat de către instanțele de drept comun. Doctrina *judicial review* își găsește originea în sistemul judiciar al SUA după celebra cauză *Marbury vs Madison* din 24 februarie 1803, în care s-au pus bazele controlului de constituționalitate a legilor. Curtea Supremă a Statelor Unite a recunoscut dreptul judecătorului ordinar de a constata neconstituționalitatea normei legislative la examinarea unei cauze concrete în instanță. Fiind acceptată în mai multe țări, cu sisteme de drept nu neapărat identice, doctrina privind natura controlului nu mai provoacă polemici, discuțiile rezumându-se la mecanismele de control al constituționalității.

Al doilea concept derivă din doctrina kelseniană, aplicată în cea mai mare parte în țările Europei continentale, concept ce presupune controlul de constituționalitate realizat de către instanțe de jurisdicție constituțională. Deși posedă particularități distincte de la țară la țară, ideea principală este că un control de constituționalitate poate fi realizat doar de către o instanță de jurisdicție constituțională. Chiar și până la înființarea curților

constituționale, care a avut loc, în mare parte, în cea de a doua jumătate a sec. XX, în unele sisteme de drept, cum ar fi spre exemplu cel francez, instanțele supreme de justiție au recunoscut lipsa de competență în examinarea problemelor legate de constituționalitatea legilor. Se considera că referințele părților vizând neconstituționalitatea legii impun instanțelor anumite reguli, fapt ce nu poate fi acceptat.

După adoptarea Constituției Republicii Moldova, s-a observat o încercare de a promova în activitatea judecătorească ambele concepte. Potrivit unei hotărâri explicative a Plenului (nr.2/1996), Curtea Supremă de Justiție a recomandat instanțelor judecătorești aplicarea directă a Constituției în cazurile în care prevederile acesteia, ce urmează a fi aplicate, nu conțin indicații referitor la adoptarea unei legi speciale, ce ar reglementa aplicarea prevederilor Constituției, sau dacă instanța judecătorească stabilește că legea care a fost adoptată până la intrarea în vigoare a Constituției contravine prevederilor ei. Însuși instanțele de judecată erau tentate de a aplica unele principii constituționale, chiar dacă normele procesuale omiteau de a reglementa. Spre exemplu, erau acceptați avocații părților vătămate sau a martorilor, chiar dacă la epoca evenimentelor încă nu era adoptat noul Cod de procedură penală în care a fost prevăzut acest drept, sau instanțele aplicau direct prezumția caracterului licit al dobândirii proprietății, renunțând să aplice în unele cazuri confiscarea ș.a. Prin urmare, instanțele dispuneau de competența de a nu aplica norma sau de a constata o omisiune legislativă, când ajungeau la concluzia că norma sau omisiunea contravine Constituției.

Pe de altă parte, în cel mai scurt timp după adoptarea Constituției, și-a început activitatea Curtea Constituțională având competența de a constata neconstituționalitatea normelor sau a omisiunilor legislative. Această dualitate de competențe era determinată și de atribuția exclusivă a CSJ de a ridica excepția de neconstituționalitate sau de a sesiza Curtea Constituțională pentru control de constituționalitate. Doar CSJ, până la urmă, decidea dacă există probleme de incertitudine privind constituționalitatea legii. Respectiv, o asemenea competență a instanței supreme crea indirect premisele unui control de constituționalitate în momentul luării deciziei privind existența/inexistența temeiurilor de sesizare a Curții Constituționale. De menționat că în Codul de procedură penală există unele prevederi care, aparent, ar susține teoria privind dreptul instanțelor judecătorești de a nu aplica o normă pe care o consideră neconstituțională. Spre exemplu, art. 2 alin. (3) CPP prevede că: *nici o lege care reglementează desfășurarea procesului penal nu are putere juridică dacă este în contradicție cu Constituția*. Totuși, considerăm că această normă are un caracter mai mult declarativ decât de substanță.

Lucrurile au luat o altă întorsătură după o hotărâre a Curții Constituționale din 2016. În HCC 2/2016, Curtea Constituțională a ridicat standardul de competență a instanțelor judecătorești de a sesiza prin intermediul excepției de neconstituționalitate. Aplicându-se interpretarea evolutivă a procesului de ridicare a excepției de neconstituționalitate, a fost recunoscut dreptul instanțelor de orice nivel de a sesiza Curtea, din oficiu sau la cererea părților, în cazul când există incertitudini privind neconstituționalitatea actului aplicabil litigiului examinat. Regula se aplică inclusiv în situația în care actul nu mai este în vigoare, dar continuă să producă efecte, sau există o omisiune legislativă. Ulteri-

or, raționamentele expuse de către Curte au constituit temei de modificare a art. 7 CPP. Unul dintre aceste raționamente expuse în hotărârea menționată a fost și inadmisibilitatea competenței judecătorului ordinar de a se pronunța asupra temeiniciei sesizării sau asupra conformității cu Constituția a normelor contestate. Prin acest raționament, Curtea a creat un impediment în aplicarea conceptului de control judiciar al constituționalității legilor.

În același context, urmează a fi analizat, fie și sumar, conceptul aplicării directe de către instanțele judecătorești a tratatelor internaționale, drept prevăzut de art. 7 alin. (5) din CPP. În țările Uniunii Europene abordarea este și mai complexă, acordându-se dreptul părților de a ridica în fața instanței subiectul ce ține de corespunderea legislației Uniunii Europene cu norma internă care urmează a fi aplicată în litigiul examinat. Așadar, potrivit normelor procesuale, instanța poate aplica direct tratatul, dacă stabilește că norma juridică națională ce urmează a fi aplicată contravine prevederilor tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale. Instanța informează despre aceasta și CSJ. Normele procesuale nu reglementează acțiunile ulterioare ale CSJ. După cum se observă, această situație este similară cu dualismul de competențe privind aplicarea directă a Constituției menționat *supra*. Soluția ar fi una ce derivă din construcția procesuală creată după HCC 2/2016. Aceasta deoarece în situația în care se constată o contradicție dintre norma procesuală și tratatul internațional, implicit norma vine în contradicție și cu Constituția, pornind de la prevederile art. 4 din Constituție prin care se asigură că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Faptul că instanța constituțională este preocupată și de corespunderea normelor naționale cu actele internaționale este confirmat de jurisprudența constantă a Curții. Prin urmare, utilizarea instrumentului excepției de neconstituționalitate poate fi eficientă și în cazul existenței incertitudinii privind corespunderea normei procesuale cu tratatul internațional.

În concluzie, constatăm că pentru procedura penală națională rămâne a fi viabil un model de constituționalizare realizat prin intermediul organului specializat de jurisdicție constituțională. O eventuală dualitate de competențe ale Curții Constituționale și ale judecătorului ordinar creează riscul de ignorare a normei constituționale prin care Curții îi este atribuită competența de unică autoritate de jurisdicție constituțională. La fel, există riscul unei incertitudini juridice în care, în funcție de viziunile unui sau altui judecător ordinar, pot fi afectate așteptările legitime ale justițiabililor. Prin urmare, conceptul aplicării directe a Constituției de către instanțele ordinare cedează în fața celui al controlului de constituționalitate și, în opinia noastră, nu are viabilitate pentru sistemul procesual penal din Republica Moldova.